

Zpráva o České republice 2020

Dne 26. února 2020 vydala Evropská komise své každoroční zhodnocení ekonomické a sociální situace jednotlivých členských států EU, tedy i zhodnocení České republiky, ke stažení zde: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2020-european_semester_country-report-czech-republic_en.pdf)

Z této zprávy vyjmuto konstatování EK o Severozápadu a regionálních nerovnostech, uhelných regionech a Fondu pro spravedlivou transformaci, případně uvedena další závazná zjištění, např. k oběhovému hospodářství nebo environmentální udržitelnosti):

Regionální rozdíly

Regionální rozdíly ukazují na zjevnou odlišnost mezi Prahou a zbytkem země. Praha je vysoce rozvinutý region, jehož HDP na obyvatele dosahuje 187 % průměru EU. Dalších šest regionů se řadí mezi středně rozvinuté (mezi 73 % a 84 % průměru EU) **a jeden (Severozápad) je znatelně chudší (63 % průměru EU)**. Zatímco ve většině regionů míra růstu přesahovala průměr EU, **v regionu Severozápad stoupl HDP na obyvatele mezi lety 2010 a 2017 o pouhých 0,16 %**.

Rychlost, jíž se produktivita přibližuje průměru EU, je různá. Produktivita v Praze je přibližně o 50 % nad celostátním průměrem, **kdežto v regionu Severozápad o 23 % pod ním**. Ve všech regionech kromě Prahy a Středních Čech dosahuje produktivita práce méně než poloviny průměru EU. Růst produktivity byl sice ve všech regionech vyšší než průměr EU, **avšak v regionech Severozápad a Moravskoslezsko se jednalo jen o mírnější zvýšení**.

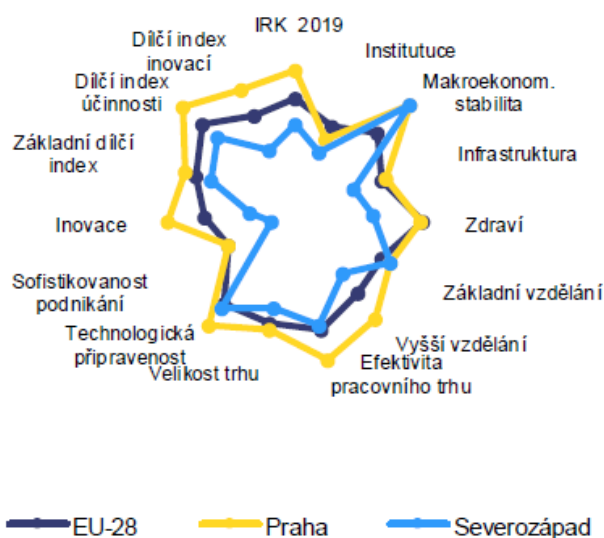
Vzdělávání a dovednosti

Prohlubují se rozdíly v počtu osob předčasně opouštějících vzdělávací systém. Míra předčasných odchodů ze vzdělávání v roce 2018 ve většině regionů klesla. **V regionu Severozápad, kde je tato míra nejvyšší, však dále vzrostla na 17,1 %**. Odhaduje se, že u romských rodin, které se zúčastnily průzkumu v roce 2016, opouští předčasně vzdělávací systém 57 % dětí. Stávající rozdíly by mohly pomoci zmírnit politiky zaměřené na řešení rozdílů v kvalitě výuky ve školách a regionech a přidělování nejkvalifikovanějších a nejzkušenějších učitelů do nejnáročnějších škol.

Regionální rozměr

Navzdory zvýšení životní úrovně jsou regionální rozdíly značné. Nejvýraznější je rozdíl mezi hlavním městem a Severozápadem, viz graf:

Graf 3.4.5: Index regionální konkurenceschopnosti 2019

Zdroj: Evropská komise

Chudší oblasti jako Severozápad obecně vykazují nižší produktivitu, větší nerovnost, narůstající bezdomovectví, vyšší zadluženost a neodkladné demografické problémy.

Produktivita a konkurenceschopnost se liší v závislosti na hospodářské struktuře regionů. Zatímco ekonomika v Jihomoravském, Pardubickém a Olomouckém kraji je diverzifikovaná, **Moravskoslezsko a Severozápad se vyznačují velice specifickou strukturou hospodářství**, jíž vládne těžba a zpracování uhlí a obvykle jedno další velké odvětví (kovo zpracující průmysl na Moravskoslezsku, **chemický průmysl v Ústeckém kraji a automobilový průmysl na Karlovarsku**). Produktivita se proto vyvíjí poněkud odlišně. Motorem pokroku v celkové konvergenci jsou dobré výsledky hlavního města a okolního regionu. Podle indexu regionální konkurenceschopnosti 2019 patří Praha a Střední Čechy mezi 30 % nejkonkurenceschopnějších regionů v EU, přičemž jejich úroveň je srovnatelná s některými německými (např. Münster) nebo rakouskými (např. Salcbursko) regiony. Středně rozvinuté kraje obsazují střední příčky na žebříčku EU, **zatímco Severozápad se pohybuje v nejnižších 30 %**.

Regionální rozdíly v sociálně-ekonomických ukazatelích přetrvávají a objevují se nové výzvy.

Zatímco v Praze, na Vysočině a v regionu soudržnosti Jihovýchod se naděje dožití blíží průměru EU, **Severozápad a Moravskoslezsko v tomto ohledu zaostávají. Největší rozdíl (3 roky) je mezi Prahou a Ústeckým krajem. Nejvyšší podíl osob ohrožených chudobou se hlásí v regionech Severozápad (19 %) a Moravskoslezsko (16 %), kde se v posledních třech letech neustále zvyšoval.** Nejmenší podíl (přibližně 5 %) je v Praze a ve Středočeském kraji. V rozvinutějších regionech celkový počet obyvatel od roku 2000 nepřetržitě rostl (+ 20% ve Středních Čechách, regionu s nejvyšší hrubou mírou přistěhovalectví), **zatímco v chudších regionech, kde byla migrace na nízké úrovni, se počet obyvatel snižoval.**

Výkonnost v oblasti vzdělávání v méně rozvinutých regionech zaostává. Ačkoliv 57 % obyvatel Prahy ve věku 30–34 let má terciární vzdělání, **v méně rozvinutých regionech tento podíl klesá pod 30 % či dokonce pod 20 % (v regionu Severozápad).** **V regionu Severozápad je struktura vzdělávání**

obyvatelstva odlišná (vyšší procento základního vzdělání) a výzkum je velmi omezený (nejmenší počet výzkumných pracovníků na jednoho obyvatele. Intenzita VaV zde dosahuje pouze 0,3 %!).

Relativně velké regionální rozdíly existují, i pokud jde o úroveň podpory regionálních škol a dovednosti učitelů.

Automatizace a umělá inteligence v Česku

Na regionální úrovni se **nejvyšší negativní dopad automatizace na zaměstnanost očekává v Ústeckém a Karlovarském kraji**, přičemž z největších strukturálních výhod bude těžit Praha a okolí.

Oběhové hospodářství

V České republice neexistuje strategie pro oběhové hospodářství, která by dále podpořila hospodářský růst. Výkonnost v rámci sledování oběhového hospodářství je podprůměrná. Míra využití oběhového materiálu byla v roce 2016 7,6 %, což oproti 5,3 % v roce 2010 sice představuje nárůst, avšak stále nedosahuje průměru EU ve výši 11,7%. **Splnění cílů EU v oblasti odpadů na rok 2030 zůstává výzvou.** V oblasti cílů EU pro rok 2030 **zůstává problematické dosažení míry recyklace komunálního odpadu (65 %), recyklace obalů (75 %) a snižování skládkování na maximálních 10 % komunálního odpadu. Míra skládkování komunálního odpadu přesahuje průměr EU, recyklace zůstává na relativně nízké úrovni.** Vzhledem k novému balíčku právních předpisů o odpadech, jež česká vláda přijala v prosinci 2019, byl ambiciózní cíl zakázat skládkování do roku 2024 odložen na rok 2030. **Problematický může být i cíl sběru 90 % plastových lahví do roku 2029.** Česká republika zatím zavedení systému vratných nápojových obalů na jedno použití nezvažuje.

ENVIRONMENTÁLNÍ UDRŽITELNOST

Jako tranzitní země s vysokým podílem výroby na HDP **má Česká republika v současné době jedny z nejvyšších emisí skleníkových plynů na obyvatele v EU.** Tato skutečnost je především **důsledkem značné závislosti na uhlí a energetické účinnosti, která nedosahuje optimální úrovně. Těžba uhlí je obzvláště důležitou hospodářskou činností ve třech regionech, které budou muset projít sociálně spravedlivou a nákladově efektivní transformací.** Podle nedávno zveřejněného Národního investičního plánu se očekává, že náklady na úplnou transformaci směrem od fosilních paliv by do roku 2050 měly dosáhnout 25 mld. EUR (12 % HDP v cenách roku 2018).

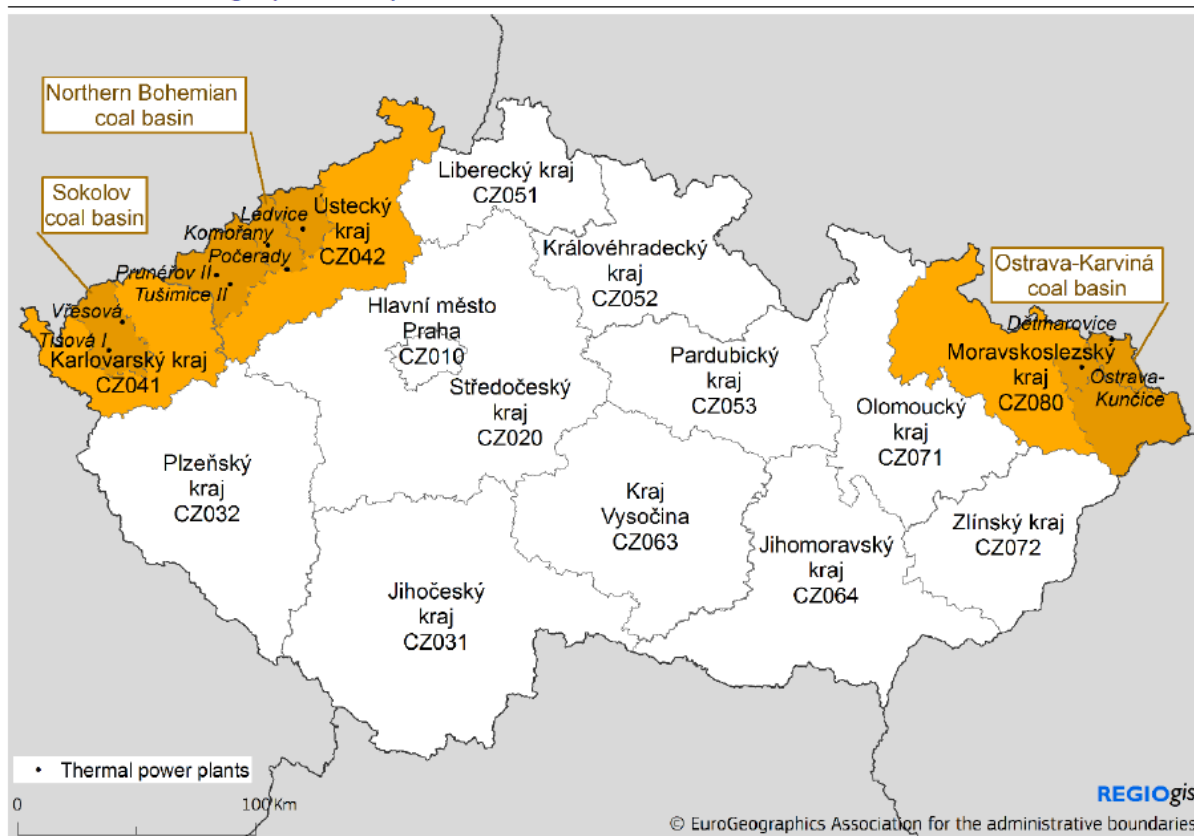
Změny klimatu již na Českou republiku dopadají v podobě sucha, záplav a poškození lesů, v jejichž důsledku dochází k významným hospodářským škodám. Značné hospodářské škody způsobila sucha a **rozšíření populace kůrovce** v důsledku příznivých povětrnostních podmínek (podle odhadů bylo v roce 2019 zničeno 20–25 mil. m³ dřeva). Objem dřeva poškozený kůrovcem za poslední desetiletí exponenciálně vzrostl (z 1 mil. m³ v roce 2014 na 5 mil. m³ v roce 2017), a to tak, že **Česká republika ztratila svůj propad uhlíku.** Plocha lesů vykácených nahodilou těžbou nebo postižená suchem se od roku 2016 zvýšila téměř trojnásobně. Kromě systému zadržování dešťové vody, jehož účelem je změnit strukturu krajiny a obnovit mokřady, **neexistuje mnoho adaptačních opatření k řešení sucha.**

Česká republika je jednou z energeticky nejnáročnějších zemí EU. Konečná spotřeba energie zůstala od poloviny 90. let poměrně konstantní (přibližně 25 Mtoe), avšak **závislost na dovozu se (u ropy a zemního plynu) významně zvyšovala, až v roce 2017 dosáhla 37 % (nejvyšší úroveň od roku 1990).** **Spotřeba energie na obyvatele v roce 2017 činila 4,1 tuny ropného ekvivalentu na obyvatele (snížení z hodnoty 4,7 v roce 1990), což je nejvíce z ostatních zemí regionu a nad průměrem EU (3,3).** Jak primární, tak konečná spotřeba energie se od roku 2014 zvýšila (na 40,4 Mtoe v případě primární a na 25,5 Mtoe v případě konečné spotřeby energie). V návrhu vnitrostátního klimaticko-energetického plánu, jež Česká republika předložila Komisi, je cílem do roku 2030 dosáhnout hodnoty 41,3 Mtoe u spotřeby primární energie a 23,7 Mtoe u konečné spotřeby energie. **To představuje poměrně nízkou úroveň ambicí pro spotřebu primární energie a pouze mírný příspěvek ke konečné spotřebě energie.**

Využívání energie z obnovitelných zdrojů se v České republice pohybuje pod průměrem EU a odvětví v posledních letech stagnuje. V České republice dosud nebyl zaveden kompletní právní a institucionální rámec pro podporu projektů v oblasti energie z obnovitelných zdrojů. V důsledku zrušení režimů podpory pro energii z obnovitelných zdrojů v roce 2014 vznikl statický trh. Přestože bylo dosaženo určitého pokroku, **řadí se hospodářství České republiky mezi ekonomiky s nejvyššími emisemi uhlíku v EU. Česká republika je výrazně závislá na pevných fosilních palivech s vysokými emisemi CO₂.**

Konečné datum pro postupné ukončování výroby uhlí nebylo stanoveno, avšak úřady provádějí strategii zaměřenou na uhelné regiony. Úkolem české uhelné komise je provést analýzu možnosti upuštění od výroby hnědého uhlí a do září 2020 vládě navrhnout doporučení. Tento termín je důležitý pro **Moravskoslezsko a Severozápad, které se řadí mezi 6 největších uhelných regionů v EU.** Oba tyto kraje jsou sice stále na těžebním odvětví závislé, nachází se však v různých fázích transformace k hospodářství s nulovými emisemi. Jsou podporovány zvláštním usnesením vlády, tzv. Strategickým rámcem hospodářské restrukturalizace (RESTART), který nastiňuje širokou škálu doprovodných opatření pro tuto transformaci. Vzhledem k výzvám a potřebám jsou klíčem k dosažení strukturální změny a uhlíkové neutrality závazky na místní úrovni spolu s koordinací na regionální a národní úrovni (viz příloha D).

Graf 3.5.4: Uhelné regiony v České republice

Očekává se, že **transformace směrem od uhlí bude mít významné důsledky na regionální úrovni. Uhelné regiony v současné době vykazují vyšší úroveň nezaměstnanosti, chudoby, zadlužení a předčasného odchodu ze vzdělávání, než je celostátní průměr.** Očekává se, že proces transformace ovlivní místní komunity a odvětví energetiky využívající spalování uhlí, které zaměstnává přes 21 000 osob. Některá pracovní místa sice zaniknou, avšak jiná bude možné přemístit. Dle očekávání budou součástí strategií pro přechod hospodářská, technologická a sociální opatření, která zajistí efektivní

postupný odklon od hospodářství založeného na uhlí. Klíčovými prvky budou i podpora zaměřená na potřeby malých a středních podniků, začínající podniky, inovační ekosystémy a technologický rozvoj, spolu s rekvalifikací a vytvářením nových pracovních míst pro skupiny dotčené transformací. Vzhledem k vyšší míře nezaměstnanosti v uhelných regionech je rekvalifikace pracovníků nezbytná.

Ze situace v Karlovarském kraji je patrná potřeba účinné strategie pro regionální transformaci, jelikož přechod od monokulturní těžby má negativní sociálně-ekonomické důsledky.

Využívání bezuhlíkových a nízkouhlíkových technologií může tuto transformaci na udržitelné hospodářství usnadnit, avšak **ambice investovat do nich jsou i nadále nízké**. To platí zejména pro silniční dopravu, kde je pokrok směrem k vozidlům s nulovými emisemi na poměrně nízké úrovni.

INVESTIČNÍ POKYNY K FONDU PRO SPRÁVEDLIVOU TRANSFORMACI NA OBDOBÍ 2021–2027 PRO ČESKOU REPUBLIKU

Jde o předběžné stanovisko útvarů Komise k prioritním investičním oblastem a k rámcovým podmínkám pro účinné provádění investic z Fondu pro spravedlivou transformaci na období 2021–2027 v České republice. Tyto prioritní investiční oblasti vycházejí z širší analýzy teritorií v České republice, jež se potýkají s vážnými sociálně-ekonomickými problémy vyplývajícími z procesu transformace na klimaticky neutrální ekonomiku Unie do roku 2050 posuzovanými ve zprávě. Tato příloha poskytuje základ pro jednání mezi Českou republikou a útvary Komise, jakož i relevantní pokyny pro členské státy při vypracovávání jejich územních plánů spravedlivé transformace, které vytvoří základ pro programování Fondu pro spravedlivou transformaci. Investice z Fondu pro spravedlivou transformaci doplňují investice v rámci financování politiky soudržnosti, pro něž byly pokyny ve formě přílohy D uvedeny ve zprávě o zemi za rok 2019 pro Českou republiku(24).

K uhelným regionům České republiky patří Moravskoslezský kraj a Severozápad (ten zahrnuje Karlovarský a Ústecký kraj). Na těžební činnosti se přímým způsobem podílí přibližně 18 000 osob. **Očekává se, že proces transformace se dotkne místních komunit závislých na těžbě uhlí a uhelné energetice; v těchto odvětvích je totiž zaměstnáno více než 21 000 osob a představují více než 19 000 nepřímých pracovních míst v zemi – v regionu Severozápad je to přes 10 000 nepřímých pracovních míst**, v Moravskoslezském kraji přibližně 4 000 a dalších více než 5 000 v jiných českých regionech. **Dopad transformace by mohl být prohlouben tím, že tyto oblasti se již v současné době řadí mezi nejchudší oblasti v zemi.**

Moravskoslezský kraj je krajem s nejrozsáhlejší těžbou černého uhlí v Česku (28 % celkové rozlohy je součástí Ostravsko-karvinské uhelné pánve). Má tři aktivní doly a připadá na něj více než 10 000 přímých pracovních míst v uhelném průmyslu.

V Ústeckém kraji, kde se těží 80 % hnědého uhlí z České republiky (Severočeská uhelná pánev), existuje přes 5 000 pracovních míst souvisejících s uhlím, jsou zde čtyři uhelné doly, největší uhelné elektrárny v České republice (Pruněrov, Tušimice, Ledvice a Počeradý) a vysoká koncentrace podniků chemického průmyslu.

V Karlovarském kraji (se dvěma hnědouhelnými doly a nejnižším HDP na obyvatele v České republice) je těžební společnost nacházející se v okrese Sokolov (který vykazuje nejvyšší počet sociálně vyloučených území v České republice) největším zaměstnavatelem s přibližně 3 000 pracovními místy. Dalších více než 1 000 pracovních míst je spojeno s výrobou energie a souvisejícím průmyslem.

Na základě tohoto předběžného posouzení Fond pro spravedlivou transformaci zcela jistě zaměří svou intervenci právě na tyto kraje. **Očekává se, že Moravskoslezský, Ústecký a Karlovarský kraj zaznamenají značné ztráty pracovních míst, což by reálně nemuselo být zcela vykompenzováno**

vytvořením a rozvojem malých a středních podniků. Výjimečně a pokud to bude nezbytné pro provádění územního plánu spravedlivé transformace, by tudíž mohla být zvažena podpora produktivních investic do velkých podniků.

Sociální problémy, které účinná a spravedlivá transformace nastoluje, budou vyžadovat diverzifikaci regionálních ekonomik, vytváření nových obchodních příležitostí, zvyšování kvalifikace pracovníků či jejich rekvalifikaci, jakož i posílenou podporu energie z obnovitelných zdrojů, energetickou účinnost a odstranění ekologické zátěže z kontaminovaných lokalit.

Klíčová opatření **Fondu pro spravedlivou transformaci** by mohla být zaměřena zejména na:

- investice do zavádění technologií a infrastruktur pro cenově dostupnou čistou energii, do snižování emisí skleníkových plynů, energetické účinnosti a energie z obnovitelných zdrojů;
- investice do zakládání nových podniků, mimo jiné prostřednictvím podnikatelských inkubátorů a poradenských služeb;
- produktivní investice do MSP, včetně začínajících podniků, jež povedou k ekonomické diverzifikaci a rekonverzi;
- zvyšování kvalifikace pracovníků či jejich rekvalifikaci;
- investice do obnovy a dekontaminace lokalit, rekultivace půdy a projektů pro nové využití.

Pro další podporu inteligentního rozvoje na krajské i místní úrovni byly proto rovněž formulovány vysoce prioritní potřeby. Související opatření Fondu pro spravedlivou transformaci by mohla být zaměřena zejména na:

- investice do výzkumu a inovací a podporu přenosu pokročilých technologií;
- investice do digitalizace a digitálního propojení;
- technickou pomoc.
-

Za účelem zmírnění environmentálních a sociálně-ekonomických nákladů transformace byly dále formulovány potřeby v oblasti investic. Související opatření Fondu pro spravedlivou transformaci by mohla být zaměřena zejména na:

- investice do posílení oběhového hospodářství mimo jiné předcházením vzniku odpadů, snižováním jeho objemu, účinným využíváním zdrojů, opětovným používáním, opravami a recyklací;
- pomoc uchazečům o zaměstnání při hledání zaměstnání;
- aktivní začleňování uchazečů o zaměstnání.